

Аралдьыйыы сценария

«Сэтинньи ыйа- Баай Байанай ыйа»

Сыала:

- Байанай- тыа иччитин билибиннэри ханаты-чэнэтии;
- Обугэ утуо угэиэгэр убаастабылы иитии, айылганы харыстыыр сыыяны иитии;
- Булчукка убаастабылы инэрии;
- Саха кийитин торут дьарыга булт, балык туьунан оговор билиилэрин чинэтии, обугэлэр угэстэрин, булт сизэрин-туомун салгыы билибиннэрии;
- Саха норуотун обугэлэрбит, торуттэрин, обычайдарын, приметаларын билибиннэрии;
- кыстыыр кыыллар уорэтии;
- сизэри туому, булт араас коруннэрин уорэтии;
- саха сирин кыылларын, кунду туулэхтэрин уорэтии; айылганы харыстыырга, кыыллары таптыылларын бигэргэтии;
- чуолкайдык санарар, хобоон аабар, ыйытыыга хоруйдуур дьобурдарын салгыы сайыннарыы;
- айылгага тапталы, харыстабыллаах сыыяны иитии. Ого айар дьогурун сайыннарыы.

Туттар тэриллэр:

- слайд
- кыра кыыллар тириилэрэ;
- чубуку, тайах, таба муостара;
- кунду туулээхтэр уонна тууттэн тигиллибит танастар (бэргэьэ, утулук, шуба);
- мончуктар;
- булчут туттар тэриллэрэ.

Дьарык хаамыта:

(Сахалыы ырыанан, сахалыы танастаах иитээччилэр уонна кыыл танастаах оговор залга киирэллэр).

Бытааччы: - Аламай кун сыламынан!

Оголор: - Сыламныыр аламай кунунэн!

Бытааччы: - Ханзык дьыл кэмэй билигин оболор?

Оголор: - Кыбын.

(СЛАЙД кордоруу)

Бытааччы: - Саамай соп, Кыбын! Билигн дьыл кэмэ кыбын! Кыбын оголор, хайдах буоларый табырдыа? Погодабыт хайдах буоларый?

Оголор: - тымныы, элбэх хаар туьэр, туманнаах.

Бытааччы: - Кыбын дьоннор хайдах танналларый?

Оголор: - Халыннык танналлар.

Быттааччы: - Саамай соп, ол аата халын курткабытын, халын ыстааммытын кэтэбит. Илиибит томмотун дьиэн халын утулук кэтэбит, иэдэспит томмотун диэн шарфик уонна атахпытыгар халын сапыкы эбэтэр унтуу, хаатынка кэтэбит.

Бытааччы: - Кыбын оссо туох уларыйыы буоларый, кыыллар хайыылларый кыбын? Сорох кыллар оннорун уларыталлар уонна дьиэ оностоллор. Кыбын кэлиитэ дьон идэьэ онороллор, мунхалыыллар (балыктыыллар) уонна бултуу бараллар.

Оголор билигин бары турабыт уонна Хаар туьунан ырыабытын ыллаххайын «Снег-снежок» диэн ырыаны!

ЫРЫА «Снег-снежок» (нууччалыыта)

Бытааччы: - Маладьыастар.

(СЛАЙДКА кордоруу).

Бытааччы: - Бүгүн биһиэхэ үөрүүлээх күн, Баай Байанай күнэ. Үтүөкэн үгэстээх, Сээркээн сэһэннээх, өттук харалаах Баай Байанай быраабынныгынан эбэрдэлиибит (Илиибитин табынабыт). Байанай диэн кими этэллэр эбитий, эһиги билэбит дуо оҕолоор?

Байанай - диэн барба баайдаах тыа иччитэ Байанай ойуурга олорор, түү танастаах буолар, маҥан бытыктаах. Кини олус түргэн сырыылаах буолар, тыаһы-ууһу сөбүлээбэт, сүрдээх өһүргэс. Сөбүлээбэтэбинэ булду үргүтэн атын сириҥэн үүрэр. Байанай туьунан хобоон аагыага Илона.

ХОБООН

Байанай (Илона)

Айан суола, турууга.
Сэтинньи ый ортото,
Байанай сиэринэн,
Булчуттар ыйдара.

Дьогурдаах булчукка,
байанай тосхуйар,
оруутун булдуанан,
маанылаан тоьуйар!

Ыгытааччы: - Маладьыас Илона! Биһиги төрүттэрбит түн былыргы дьарыктарынан бултааһын буолар. Саха булчута бултаан дьэ кэргэнин, чугас дьонун иитэр-аһатар, таньынарар. Булт сиэрин - туомун тутуһуу- саха кинитигэр суруллубатах сокуон. Бу биһиги айылҕа оҕото буоларбыт туоһута.

Онтон «Булчут» диэн кимий оҕолор? Булчут - диэн тыага бултуу барар кыһини ааттыыллар. Биһиги агаларбыт, эбээлэрбит бултуу эмиэ бараллара буолуо дьэ? Булчут булугас талыгас, мындыр ойдоох, кыанар улэбит, аьыныгас комускэс, сиэрдээх, утуо майгылаах кыһи буолар. Булчут бултуйдабына кыра да буоллун үөрүөхтээх. Байанай ону сүрдээбин сөбүлүүр. Булчут кини Байанайы өрүү ытыктыахтаах. Бу ыйга булчуттар ыраах тыага бултуу-алтыы бараллар.

(Хаар тыаа тыаьыыр) Истин эрэ оҕолор туох эрэ тыаьыыр, ким эрэ кэлэн иьэр быьылаах (Бары истэбит).

(Булчут киирэн кэлэр)

Булчут: - Дорооболорун!

Бары: - Дорооболоьобут!

Булчут: Уу туох элбэх кыыла кэлэн олороруй манна (сөбуйар). Мин «Уйбаан Уйбаныап» - диэммин, байанайдаах булчуппун. Бултуу баран иьэн эьиэхэ ыалдьытты кэллим уонна кыратык Булчуттар тустарынан, булт, мунхалааьын туьунан кэпсии кэллим.

- Булчуттар, тыага тахсарбытыгар, бултуу барарбытыгар, тыаттан учугэй бултаах кэлэрбит курдук уонна учугэй булт буоллун диэн ийэлэрбит, эбээлэрбит алаады онороллор уонна алаадылаах арынан уоту аьатабыт. Байанайтан учугэй булту кордоьобут. Бултуур сирбитигэр тийдэхпитинэ тыага улаханлык санарбаппыт, айдаарбаппыт. Оҕолор бултуур тэрилинэн ооньбууллара конуллэммит. Байанай ону собулээбэт, ол аьыы дэнэр. Маны тутуспатахпытына сыалгын сатаан таппаккын, хапкаанна кыыл хаптарбат буолар, илимнэ балык киирбэт буолар. Байанай булт биэрбэт буолар. Ол иьин булчуттар бултуур тэриллэрин тэйиччи, кыһи харабар бырабыллыбат сиргэ, ампаарга игин уураллар, ыйыыллар эбит.

Булчуттар араас бултуу бултуулар дьоммутун дьэ кэргэммитин аьатаары, мээнэ бултаабаттар, кыыллары таах олоьботтор, тыага улаханлык хаьытаабаттар, киртиппэттэр айылганы харыстыыллар. Кыыллар тириилэриттэн араас сылаас танас тиктэбит, кыьын тымныыга кэтээри. Сымнабас туутуттэн бэргэьэ, шуба, сылаас саба, таба тыьыттан унтуу тигэллэр.

ТУУЛЭРИ кордоробут. Булчут бултууругар араас тэриллээх.

СЛАЙД кордоруу «Булт тэриллэрэ»

- **Саа-**
- **быбах**
- **Туях** - сымнабас, синньигэс, бөбө боробулуохаттан оноһулар.
- **Капкаан** - араас кыыларга барытыгар туттулар. Тимиринэн оноһулар, сүрдээх сэрэхтээх тэрил.
- **Сохсо** - куобахха, кырсаба, мас көтөрүгэр туттулар. Булт учугэйдик кэлэн ааһар сиригэр уураллар.
- **Рюкзак** - Маны барытын биьиги улахан бултуур рюкзакка ильдэ сылдыбыт.

Ыгытааччы: - Уйбаан, биьиги оһолорбут бугун араас тыа кыыллара буолан таннан кэллилэр манна бааллар, куобахтар, боролор, табаалар.....уонна эниэхэ кыылар хобоонноохтор, ааган иьитннэриэхтэрин багараллар.

ХОБООННОР

Тиин (Р. Амелия)

Тиит дьйэлээх,
Тиин дьйэммин,
Тииттэн тииккэ,
Тииттэринэн айанныыбын,
Тиит дьйэлээх,
Тиин дьйэммин,
Эриэхэнэн эбиэттиибин,
Тиит туорагын тиниктиибин.

Боро (Айтал)

Тугу булан,
Ханна баран,
Аьырым буолла?
Уна-ханас коробун,
Сур боро буолабын.

Кырса (Кристина)

Туундарага торооммун,
Тунал манан онноохпун,
Кунду кылан туулээхпин,
Комускэ да тэннээхпин.

Киис (Кира)

Съээннэ киирбит,
Кэрэ кыылбын,
Мааны кииспин,
Кунду туулээхпин,
Кыылартан бастыннара буолабын.

Боро (Артем)
Мин боробун,

Эьэ (Эрхан)
Эьэ оголорун сууйар,
Мэниктээбиттэр,
Киртийбиттэр,
Кирдээх сирэй,
Хоруо мурун,
Суунуохтарын багарбаттар!

Куобах (Амилия)
Ойуур хаарын оймуубун,
Ойуолууру сатыыбын,
Ойуоккалаан оонньуубун,
Оголору таптыыбын!

Тайах (Бирая)
Култэйбит улахан харахтаах,
Элбэх салаалаах муостаах,
Уьун, дырагар атахтаах,
Хара туйах бачынкалаах!

Булчут: - Маладьыастар!

Бытааччы: - кыыллар ункуулэрэ:

УНКУУ

Бытааччы: - Уйбаан, сылайдын буолуо билигин оголор, бэйэлэрин ырыаларын ыллааан иьитиннэриэхтэрэ уонна кыыллар ункуулэрин ункуулээн кордоруохтэрэ.

Булчут: - Маладьыастар, оголор олус уордум!

Бытааччы: - Уйбаан, кэлэн ыалдьыттаан, бултчуттар, булт туьунан кэпсээбиккитигэр барга махтал! Корсуоххэ диэри!

Булчут: - Махталларын ынырбыккытыгар, мин барар кэмим кэллэ. Корсуоххэ диэри!

Оголор: - Корсуоххэ дылы!

ООННЬУУ “Булчут уонна кыыллар”

Бытааччы: - Булчуттар, туьунан биьииэхэ булчут барытын кэпсээтэ, билигин билиэхпит хайдах курдук булчут буоларбытын! Булчуттар сымса тургэн буолаллар. Онон билигин билиэхпит ким саамай тургэн булчутун.

Бытааччы: - Маладыастар, дьэ сурдээх сымса тургэн булчуттар улаатан эрэллэр. Оголор, таабырын таайаргытын собулуубут, чэ эрэ бары болгомтолоохтук истэбит уонна таайабыт. Сопко таайдаххытына ол кыыл манна экранна костон кэлиэгэ.

ТААБЫРЫННАР

(слайдка кордорон ньэбит)

1. Бөкунуйэ, бөкунуйэ суурэр, ойуоххалыыр, барытыттан бары куттанар баар уу? (куобах)
Сайын борон (сиэрэй) өннөөх, кыбын манан өннөөх баар уу? (Куобах).
2. Кутуруга копсоркой, сытыы тиистээх, тогурук харахтаах, тииттэн тииккэ чэрэнэлиир,эриэхэни кэбийэр баар уу? (Тиин)
3. Албын туокун, сабырхай тобочоон, мааны сахсархай кутуруктаах, кырасыабай бэйэлээх, ол кимий? (Сабыл)
4. Ойуур хабаайына, саас ууктар, кыбын аргахха утуйар? (Эьэ)
5. Ким тымныы кыбын, куруук аччык сылдьарый? (Боро)
6. Ойуур устун ураа ланкыр муостаах, килбик сэмэй улахан ким сылдьарый тыа быыыгар? (Тайах)
7. Улахан бэйэлээх хоруонаны ильдэ сылдьар тоботугэр, абылыга лабыкта, кини аата? (Таба)

Булчут: - Кыыллар кыбынтан, тымныыттан куттамматтар. Кинилэр эмиэ дьиэлээхтэр, дьиэ оностоллор.

ООННЬУУ

«Кусчуттар» (кууу табыы манчук)

Бытааччы: - Икки ого тахсаллар уонна кустуу бараллар. Куолгэ кустар олороллор. Оболор биирдии тахсаннар Мээчигинэн кустары табыахтааххыт. Таппыт кустарын ылан иһэллэр. Ким төһө куһу таппытынан кыайыылаабынан тахсар.

ЫРЫА «кыбын уратыта» (сахалыыта)

Бытааччы: - Маладыастар! Аны билигин оонньооххайын,

ООННЬУУ «Балыксыттар»

Бытааччы: - Ханнык баҕарар саха киһитэ балыга суох сатаммат. Балыгы араас ньыманан бултуулар (күөгүнэн, илиминэн, туунан, мунханан.) Биһиги билигин күөгүнэн балыктыахпыт.

Бытааччы: - Маладыастар, оголор!

ФЛЕШМОБ

Тумук.

Бытааччы: - Оболоор Байанай диэн ким эбитий?

Биһиги аар тайҕабытын, тулалыыр эйгэбитин, айылҕабытын мэлдьи харыстыабын!

Маһы- оту мээнэ алдьатыман, чыгчаах уйатын алдьатыман, тыаҕа табыстаххытына бөҕү ыһыман.
Оччоҕо эрэ көтөр-сүүрэр үксүү туруо, Баай Байанайбыт араас булдунаан күндүлүү туруо! Билигин
мини экскурсияга барабыт оҕолор кыыл туулэрин коро, туох тигэллэрин коро.